Wyłącznie do użytku wewnętrznego

[illegible]

[illegible]

w latach [illegible]

Rozdział I. Kraje przed rozbiorem Polski
lata [illegible] do [illegible]

Rozdział II Kraje rozbiorów Polski
lata [illegible] do [illegible]

Rozdział III Kraje Księstwa Warszawskiego
lata [illegible] do [illegible]

Rozdział IV Kraje niewoli carskiej
lata [illegible] do [illegible]

Rozdział V Odzyskanie niepodległości
lata [illegible] do [illegible]

Rozdział VI Kraje rozbiorowe Polski
lata [illegible] do [illegible]

Wynik z uwzględnieniem kierunkowego kraju [illegible]

[illegible] kraje [illegible] [illegible]

OBECNÁ KNIHOVNA PUBLICZNA
v Miastrzeku
Krajeńskim

Najstarsze dyplomatarium
i zaczątki Biblioteczki Kujawskiego w latach 1474-26.sl.1945

Rozdział I. Kiedy, przed rozbiorami polski

Rok XV. Powstanie Biblioteczki i odniesienie do ziemi miasta.

Data powstania Biblioteczki, jak również kiedy i przez kogo nadane zostały prawa miejskie, z całą dokładnością nie są nam znane. Według pracy doktorskiej Szefrana (sygnatura w roku 1960 pt. "Historyczne rozdzielenie Krajny") Biblioteczka jako ośrodek znana była w początkach XIV wieku, zaś jako miasto w odnośnych rejestrach figurowała w roku 1478. Niemiecki heraldyk Gorge, w pracy swej pt. "Wappen deutscher Städte (herby miast niemieckich) podaje, że w matrykule miast z roku 1468 brak wzmianki o Biblioteczce, natomiast w matrykule miast z 1497 Biblioteczka wykazana jako miasto. W pracy księdza Ignacego Seppert, proboszcza z Kikiel-Kujawskiego, wydanej w roku 1926 pod tytułem "Dzieje ziemi Kikielskiej" na stronie 68 wynika, że w dniu 2.06.1457 król Polski Kazimierz Jagiellończyk zajeżdżał z Bierkami, nazwanymi dla poszczególnych miast pewną ilością dzielnych rycerzy, którzy mieli być wysłani do Bierki jako zastawa. Na mapie znajdują się także miasta krajeńskie jak Wąkła, Kcynia, Szubnica, Łęczyce, a będzie także Biblioteczka.

Z zapisów odtworzonej kroniki parafialnej rzymsko-katol. w Biblioteczku wynika, że Biblioteczka powstała z bartłomiejskich brzoztowskich, a pierwotna nazwa brzmiała "Wyłęczka." Zmiana tej nazwy dokonana w oparciu o pracę księdza Stanisława Kozierkowskiego (Szematyzm Historyczny Ustrojów Parafialnych Wydział w roku 1960-1964. Biblioteczka stanowiła własność rodzin szlacheckich będących właścicielami publicznych dóbr zaściankowych w Brzoztowie. Według pracy Szefrana obszar operacyjny Biblioteczka wynosił 20 łanów.

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Biblioteczku Kr. ustalając w dniu 17 lutego 1967r plan działania w związku zbliżającą się 500 letnią rocznicę nadania praw miejskich, przyjęło jako datę nadania praw miejskich rok 1474, opierając się na bliżej nieokreślone dokumenty.

Rok XV. Powstanie parafii rzymsko-katolickiej w Biblioteczku.

Pierwotnie siedzibą parafii był wieś Brzoztowo, a pierwsza wzmianka o parafii datuje z roku 1564 (Kozierowski "Szematyzm stron. 20) potwierdza to również wizytacja kościoła dokonana w dniu 25 maja .1612 roku z ramienia klucz. kamieńskiego, wymieniając jako parafię Brzoztowo, złożony z parafii, między innymi Brzuchowo, Grabionna, Morzewo, Łębowo, Wąsoka, Białośliwie, Borzymiewo (miejscowość ta położona w obrębie Brzoztowa, zniknęła w roku 1511) oraz wyszecze (Biblioteczko). Z zapisu w aktach parafialnych w Chodzieży wynika, że w roku 1529 proboszczem w Biblioteczku był ksiądz Jan Borysławski, czy też Borzysławski. Według Szefrana, na początku XVI wiekuu Krajnie istniały 42 parafie, wymienia między nimi rów-

Wiek XVI również Brzostowo, nadmieniając, że z miast jedynie Miasteczko nie było siedzibą parafii. Przeniesienie zatem siedziby parafii z Brzostowa do Miasteczka mogło nastąpić w latach 1512 do 1529. W roku 1578 w spisach poborowych Miasteczko już figuruje jako parafia, do której między innemi przynależało Brzostowo i Morzewo. Parafia Miasteczko posiada księgi kościelne, zwłaszcza chrztów sięgające roku 1608.

1459 Panowała tak sroga zima, że było można pieszo przejść przez zamarznięte morze z Danii do Lubecki, a z Inflant i Kowla do Szwecji.

1565 Mieszkańcy Miasteczka płacili podatek tak zwany "czos" w wysokości 2 florenów i 20 groszy. Podatek ten pobierany był przypuszczalnie w wysokości po 4 grosze od domu.

1573 Powstał dom modlitwy dla wyznawców luteranizmu w Grabównie.
Notuje się ponownie długotrwałą zimę. Dnia 10 maja 1573 wszystkie lasy okryte jeszcze były śniegiem i lodem.

1574 Ogromny cyklon nawiedził Krajnę.

1578 Miasteczko wchodziło w skład powiatu nakielskiego. Właścicielami dóbr brzostowskich byli 1/2.Potulicki - wojewody płocki i 2/3.Chrząstowski.

1580 Dział majątku Brzostowo należący do P.Potulickiego, przeszedł na własność Grzybowskich.

1582 Obszar gruntów uprawnych Miasteczka wynosił w latach 1576 do 1582 ogółem 5 łanów.
W Miasteczku zamieszkiwało ogółem około 20 różnych rzemieślników. Był również młyn wodny o jednym kole. Szacunkowo, według ilości dymów w Miasteczku było około 220 mieszkańców.

1617 Zlikwidowano pobliską małą parafię Mościska i włączono do parafii w Wysokiej.
Parafia Miasteczko przynależała do dekanatu nakielskiego.

1643 Panowała tak sroga zima i długotrwała, że w okresie Wielkiejnocy ptaki umarzały w powietrzu.

1653 Majątek Brzostowo i tem samem samo Miasteczko przeszły na własność rodziny Stefana Grzybowskiego, który był patronem kościoła w Miasteczku.
Wizytacja kanoniczna stwierdza, że w Miasteczku znajduje się kościół zbudowany z drzewa, dobrze przykryty, posiada 4 ołtarze. W kościele 13 obrazów malowanych na płótnie, 6 chorągwi, 2 srebrne nagrobki, balaski i chór śpiewaczy. Dzwonnica z drzewa, 3 dzwony i sygnarek. Cmentarz jest ogrodzony, posiada kaplicę i ossorium. Plebania obejmuje 2 izby i 2 komory. Budynki gospodarcze dostateczne. Na terenie kościoła szkoła o 2 izbach, rektorem jest Tomasz Malik, pobiera 2 floreny kwartalnie i akcydensa. W niedzielę i święta stołuje się na plebanii. Miasteczko posiadało 30 posiadaczy gruntów, którzy płacili na rzecz kościoła mszne po dwa szeszetniki miary pilskiej. Stwierdzono również istnienie schroniska dla ubogich. Ustalono również że zarządcami parafii byli: 1.Ob.Baltazar 1606-1616, 2.Andrzej Krajan 1617, 3.Borinewsz 1619-1626, 4.Sebastian Chmielewski 1627-1647 in 5.Walenty Bortnikiewicz od roku 1647.

1660 Parafię objął ks.Marcin Albert de Pilla (vel Piła) zarządzał parafią do roku 1679.

1673 Miasteczko liczyło 100 mieszkańców nie licz o dzieci w wieku do lat 12.
1680 Rządy parafii sprawował O.Piotr - OFM. Córka, oraz zakonnik O.Stanisław.
1692 Rządy parafii przejął ks.Stanisław Bulcerowicz.
1694 Rządy parafii przejął ks.Józef Manthey.
1695 Majątek Brzostowo przeszedł na własność Zagockiego.
1709 W Miasteczku panowała zaraza (morowe powietrze) Z terenu parafii zmarło 35 osób, pomiędzy nimi również ks.Manthey.
1710 Parafię przejął ks.Andrzej Liszkowski.
1712. Rządy parafii przeją ks.Łukasz Franciszek Zaneski.
1716 Na Krajnie obozowały wojska moskiewskie, wyciskając od mieszczan kontrybucje. Wojsko wyszło w roku 1717.
1726 Wybudowano w Miasteczku nowy kościół za plebana Stanisława Józefa Zamrowskiego,który w tym roku przejął parafię, Kościół fundował ks.Krzysztof Antoni Szembek,wówczas biskup kujawski, a od roku 1739 arcybiskup gnieźnieński - prymas Polski. Kościół wykonano w konstrukcji drewnianej, wypełniona cegłą paloną - tak zwany pruski mur. Pomieścić mógł ca 300 osób.
1737 Za rządów ks.Mudrowskiego dziedzicem Brzostowa był Karol Golcz, zapisał notarialnie dla kościoła domek położony w Miasteczku obok szpitala, oraz ogródek. Ponadto ze swego tartaku ofiarował 6000 sztuk desek.
Ksiądz Mudrowski wspólnie z Wojciechem Kraszewskim - sprawili do kościoła organy.
1741 Odbyła się wizytacja arcypasterska dokonana przez arcybiskupa Krzysztofa Sielenia.
1743 Dnia 6 grudnia 1743 dokonano w Miasteczku spisu. Wówczas zamieszkiwało w Miasteczku 22 rzemieślników (krawcy,szewcy,pilarzy, zduni, kapelusznicy,sunienniey,kowale, płóciennicy,oraz jeden ślusarz. Płacili czynsz 15 do 30 tynfów rocznie. Rolników wolnych było 8-miu,płacili po 36 tynfów od każdej kwarty roli. Na ogół posiadali po kwarcie roli. Poddanych było 13 tu, posiadali po kwarcie roli i płacili czynsz od 20 do 40 tynfów. Burmistrzem był Krzysztof Cybort, jako burmistrz wolny od czynszu. Zanotowano również ucieczkę poddanego Johana Szmyta,szewca - a potem i żona uciekła. Burmistrz zabrał stół,skrzynię, kociołek etc. czynsz za niego obiecał zapłacić, a domostwo próżne stoi.
1744. Majątek przeszedł we władanie A.Szembeka.
1753 W dniu 13 stycznia konsekrowany został przez ks.biskupa Walentego Wężyka dzwon, otrzymując imię "Krzysztof."
1758 Wojska moskiewski ponownie na Krajnie, rekwirowali ludziom dobytek i żywność.
1762 W kościele parafialnym złożono uroczyście relikwie Świętego Krzyża. Dokonał tego aktu ks.biskup Wysocki przy licznym udziale wiernych.
1766 O.O.Jezuicie prowadzili w czasie od 22 do 28 kwietnia misje.
Po misji odbyła się dnia 29 kwietnia wizytacja dokonana przez ks.dr.Ludwika Józefa Mathy. Patronat należał w tym czasie do rodziny Sielenów.
W czasie tej wizytacji parafia liczyła 474 dusz (533) i to: Miasteczko 95 (95) Grabówno 30 (128) Wolsko 4 (73)

1766. Grabionna 86 (106) Rzadkowo 163 (18) Brzostowo 96 (106) Cyfry w nawiasie odnoszą się do liczby protestantów zamieszkałych wówczas na terenie parafii Miasteczko. Plebania wybudowana w miejsce poprzedniej zapadłej obejmowała 2 izby i 2 komory. Szpital posiadał 2 izby i 4 komory. Dzwonów było 3 w tym jeden mniejszy.

1766 Panowała bardzo sroga zima.

1770 Już jesienią tego roku na Krajne przybyły oddziały wojsk pruskich pod pretekstem zakupu zboża, które kupowali, płacąc fałszywemi pieniędzmi, Chłopi byli zmuszanie przyjąć żołnierzy na kwatery,bezpłatnie żywić i jeszcze dawać codziennie po 15 groszy na osobę na piwo.

1772 Na skutek długotrwałej posuchy (przez 12 tygodni nie padało od wiosny, zaś latem każdego dnia padało, zaś wojskom pruskie zabrało żniwa,zboże gromadząc do swoich magazynów, na skutek czego powstała wielka nędza i głód Ludzie nie mieli kawałka chleba.

Rozdział II.

1772 **Rozbiór Polski.**

W dniu 15 stycznia 1772 carycа Katarzyna II oraz król pruski Fryderyk II postanowili dokonać zaboru ziem polskich.(I rozbiór Polski)

W dniu 1 sierpnia 1772 Fryderyk II wydał radcy rządowemu Brenckenhoffowi rozkaz zajęcia Krajny w dniu 13 września 1772. Rozkazem z dnia 7 września 1772 uzupełnił dany rozkaz, by również zajmowano inne obszary położone po lewej stronie rzeki Noteć. Brenckenhoff rozpoczął zajmowanie ziem polskich w dniu 13 września 1772 przekraczając granicę polską pod wsią Chełstw - ujście rzeki Drawy do Noteci. Brenckenhoff dokonał zajmowania ziem polskich oddziałami dragonów dowodzonych przez Czeteritza, zajmując Nakło w dniu 15 września 1772. Zatem zajęcie Miasteczka mogło nastąpić w dniach 14 lub 15 września tego roku. Wkraczając, wygłaszano tak zwany patent królewski Fryderyka II o zajęciu Krajny na rzecz króla pruskiego. Zarazem wbijano słupy graniczne malowane w czarno-białe pasy z tablicą orła czarnego z zakrzywionym sępim dziobem. Takich słupów według raportu Brenckenhoffa z dnia 29 września 1772 wbito ogółem 353. Według danych sporządzonych przez zaborców, Miasteczko liczyło 324 mieszkańców,przeważnie narodowości polskiej. Domostw było 61, koni 6,krów 69, owiec 84 a trzody chlewnej 66. Za używanie domów,ogrodów i roli obywateli płacili czynsze rocznie od 3 do 8 talarów. Władzę miejską i zarazem sądową sprawowali burmistrz,sędzia,2 senatorów magistrackich i 2 asesorów. Sprawy miejskie i sądowe rozpatrywano na wspólnych posiedzeniach. Zasądzoną grzywnę dzielili się, albo też zaraz po posiedzeniu urządzili sobie poczęstunek w gospodzie dworskiej,przesiadując tam aż do wyzbycia się ostatniego grosza. Obrady toczyły się w języku polskim. Prusacy stwierdzili, że w Miasteczku nie znaleziono żadnych aktów i dokumentów,bowiem uchwały zapadały ustnie według rozsądku i słuszności. Właścicielem Brzostwo był w tym czasie ks.biskup Krzysztof Szembek.

1772 Władzę powiatową sprawował radca Zillmer, zaś władzę rejencyjną radcy Brenckenhoff Bydgoszcz.
Burmistrz Miasteczka nie wyjechał na wezwanie władz pruskich do Malborka, by tam złożyć przysięgę homagialną na rzecz króla pruskiego Fryderyka II. Odmowę wyjazdu uzasadnił brakiem pieniędzy w kasie miejskiej. Podpisanie danej przysięgi dokonał następnego roku w lutym przez komisarzem pruskim Salamonem w Pile.

1773 Władze pruskie utworzyły mniejszy okręg administracyjny (Kreisamt) w Białośliwiu, wcielając tam i Miasteczko. Miasteczko liczyło w tym roku 324 mieszkańców, podczas gdy inne miasta liczyły: Wysoka 294, Wyrzysk 359, Nakło 566 Mrocza 514 i Łobżenica 1024.

1775 Ustanowiono powiat z siedzibą w Kamieniu, w skład którego włączono również Miasteczko.

1776 Rządcą parafii jest ks.józef Schmidt, dziekan nakielski kanonik kolegiaty kaliskiej.

1778 Władze pruskie wszczęły kroki dla zniesienia ustroju miejskiego Miasteczka. Świadczy o tym korespondencja prowadzona przez władze pruskie z właścicielem Brzostowa ks.bp. Szembekiem. Mieszkańcy sprzeciwili się temu projektowi, powołując się na przywilej wydany przez króla Zygmunta Augusta, który to zezwolił miastu na odbywanie w mieście 7 jarmarków rocznie. Władze pruskie zaprzeczały miastu prawa miejskie, zaś mieszkańcy nie mogli powołać się na konkretny przywilej królewski.
W Miasteczku powstała ewangielicka gmina kościelna.

1779 Sąd wójtowskie w Łobżenicy wydał decyzję o konfiskacie Majątku Brzostowa na rzecz rządu pruskiego, ustanawiając zarządcę w osobie Zygmunta Krystiana Grossheima, zobowiązując mieszkańców Miasteczka do posłuszeństwa wobec ustanowionego zarządcy.

1789 Jako nowego właściciela Brzostowa i tem samem Miasteczka wymienia się Piotra Arndta (Peter Arndt) Wymieniony był ewangielikiem i w dniu 4.08.1791 donosi do Kosystorza w Berlinie, że od roku 1988 nabożeństwa ewangielickie tak w Brzostowie jak i w Miasteczku odbywają się językiem niemieckim.

1800 Dnia 11 lutego 1800 Magistrat w Miasteczku wystawił dla Marcina Schmidta dokument nadania wymienionemu obywatelstwa miasta Miasteczka. Schmidt, odbierając dany dokument złożył przysięgę wierności dla króla pruskiego jak i Magistratu, zobowiązując się do stawienia się na każde wezwanie władzy bez względu na porę dnia i nocy, płacić regularnie podatki, donieść o ewtl.planowanych zamachach na króla pruskiego. Dokument ten podpisali burmistrz Eik Peters i członek Magistratu Schmidt. Oryginalny dokument zdeponowano w roku 1989 w Archiwum Państw. Bydgoszcz.

Rozdział III.
Okres Księstwa Warszawskiego.

1806 W wyniku przegranej wojny francusko-pruskiej, rozbiciem wojsk pruskich pod Jeną i Auerstaedt, wojska francuskie zajęły Krajnę. W Nakle powstał punkt zborny legionów polskich.

1807 Traktat pokojowy zawarty w Tylży pomiędzy Napoleonem a Fryderykiem Wilhelmem - krlem pruskim jak i carem Aleksandrem, większą część Krajny włączono do nowo utworzonego Księstwa Warszawskiego. Miasteczko przypadło do Księstwa.

1807 W Bydgoszczy utworzono Izbę Administracji Publicznej, która sprawowała rządy nad powiatami: bydgoskim, kamieńskim, wałeckim i inowrocławskim. Mieszczanie musieli złożyć przysięgę homagialną na rzecz księcia warszawskiego Fryderyka Augusta - króla saskiego.
Zarządą miasta Miasteczka w okresie istnienia księstwa według wypowiedzi starych mieszkańców Miasteczko złożonych wobec nauczyciela Chudzińskiego (urzędował w Miasteczku w latach 1840 do 1883) był nauczyciel i organista Wróblewski.

1810 Rządą parafii został ks.proboszcz Piotr Ryński. Wymieniony pozostawił po sobie zapis na rzecz kościoła w sumie 300 grzywien.

1815 Już w chwili wkroczenia wojsk moskiewskich do Warszawy w dniu 8 lutego 1813 księstwo warszawskie przestało istnieć. Ostateczna decyzja zapadła na Kongresie Wiedeńskim w dniu 18 maja 1815 roku, tym samem Miasteczko znalazło się pod rządami Prus.

Rozdział IV.
Okres niewoli pruskiej.

1815. Król pruski Fryderyk Wilhelm, nie czekając na zawarcie traktatu pokojowego, już w dniu 15 maja 1815r zapowiedział, że okręg nadnoteckiego włączony zostanie do osobnej prowincji pod nazwą "Wielkie Księstwo Poznańskie."
Już wówczas miasto Wyrzysk upatrzono jako siedzibę nowego powiatu wyrzyskiego, a szefem powiatu był niejaki Bukowiecki.

1816 Wznowiono starania władz pruskich o odjęcie miastu praw miejskich. Na rozprawie w Landrataurze pruskiej w Wyrzysku w dniu 4 kwietnia 1816 właściciel Przestowa wypowiedział się za odebraniem Miasteczku praw miejskich, uzasadniając to: brakiem możliwości rozbudowy, ~~XXXXXXXXXXXX~~ brakiem dróg o większym znaczeniu, miasto nie wykazuje żadnego ruchu handlowego, jak i że nie może się wykazać posiadaniem przywileju miejskiego.
Dekretem Królewsko-Pruskiej Rejencji w Bydgoszczy z dnia 20 sierpnia 1816 r. władze miejską i policyjną powierzono nauczycielowi Warmannowi vel Warmańskiemu. W dekrecie nominacyjnym nadmieniono, że sprawa odjęcia Miasteczku praw miejskich jest nadal otwarta. Warmann - Warmański czuł się chyba Polakiem, skoro w piśmie do Rejencji w Bydgoszczy z dnia 24 listopada 1818 roku podpisał się Warmański. Warmański urzędował do roku 1828. Mieszkańcy z uwagi na jego różnorodne stanowiska różnie go tytułowali - i to"burmistrz" nauczyciel" jak i "organista."

1818 Miasto czyni starania o uznanie 7 jarmarków rocznie jak to było poprzednio. Pismo podpisali - za Magistrat Warmański, oraz radni: M.Schmidt, Joh.Bohn, Kelm, Michale Schmidt, Martin Eichstaedt.
Rejencja bydgoska pismem z dnia 4.12.1818 wydała decyzję odmowną,motywując odmowę brakiem posiada przez miasto posiadania przez miasto przywileju króla pruskiego, Od tej decyzji wniesiono odwołanie,otrzymując 24.lutego 1819 odmowną decyzję, w której podaje się, że miasto zostanie nakwalifikowane jako wieś.Mieszkańcy widać nie ustali w swoich staraniach, bowiem 23 marca 1823 otrzymali decyzję, że sprawa jest przedawniona.

1820 Parafię objął ks.Jan Frydrychowicz. W tym okresie też nastąpiło połączenie archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej pod władzę jednego arcybiskupa,posiadającego swoją rezydencję w Poznaniu.

1823 Parafię objął ks.Andrzej Mikołaj Guentzel. Ksiądz Guentzel duży wysiłek wkładał dla uporządkowania zaniedbanych spraw majątkowych kościoła.

1824 Po wielu staraniach ksiądz Guentzel uzyskał z Rejencji bydgoskiej zezwolenie na uruchomienie szkoły katolickiej w Miasteczku. Nie znaczy to, że poprzednio w Miasteczku nie było szkoły. Szkoła była od dawnych lat, kiedy to często w szkole uczył organista względnie jego żona. W roku 1824 stanowisko nauczyciela objął Jakub Liebsch, który uczył do roku 1832,poczym przeniesiony został do Krostkowa.

1827 Landrat w Wyrzysku pismem z dnia 12 maja 1827 zwrócił się do Rejencji w Bydgoszczy o wyrażenie zgody na budynków mieszkalnych i gospodarskich na łąkach Miasteczka. Rejencja zażądała pismem z dnia 27 czerwca 1827 sporządzenie i nadesłanie szkiców. Na łąkach tych bowiem koloniści niemieccy wbrew woli i zgody dziedzica Brzostowo rozpoczęli budowę samowolnie. Chodzi o obecnie istniejącą wieś Miasteczko Huby.

1828 Miernicy rządowy Gull dokonał pomiaru i ustalenia granic gruntów miasta; sporządził szczegółową mapę, na którą naniósł numerację działek i nazwiska właścicieli tych działek. Wielkość obszarów ustalono w morgach pruskich, oraz prętach.
Jako Landrat figuruje nadal Bukowiecki.
Decyzją Landrata w Wyrzysku z dnia 4 listopada 1828 władzę policyjną powierzono Karolowi Marksowi. Z aktu tego nie wynika, czy wymieniony był burmistrzem. Miasto z uwagi na planowane zaliczenie do rzędu wsi, nie posiadało własnego budżetu,zaś Krause w charakterze sprawującego władzę policyjną podlegał Komisarzowi Obwodowemu w Wysokiej,a płacę pobierał od dziedzica w Brzostowie. Z tego wynika, że miasto traktowano już jako wieś. Krause za swoje czynności otrzymywał rocznie 16 talarów, dwa wozy siana i jedną parę długich butów. Z zawodu był rolnikiem i urzędował do roku 1849.

1830 Właściciel majątku Brzostowo Wuestenberg na swoich łąkach wydzielił 30 parcel po 15 mórg każda,osiedlając tam kolonistów niemieckich. Koszt jednej parceli ustalono na 175 talarów, a należność płatna była w ciągu 75 lat. Zabrakło chyba chętnych, bowiem wybudowano bowiem tylko 11 zagród.

1831 Na Krajnie grasowała cholera. Czy takowe objęła również Miasteczko brak danych.

1833 Na skutek braku nauczycieli, w Miasteczku w szkole katolickiej nie było nauczyciela. Uczył zastępczo przez pewien okres organista Warmański,poczym przybył do Miasteczka nauczyciel Majerowicz,pozostając tutaj nie pełnych 2 lat.
Parafia liczyła 1289 dusz, a mianowicie: Miasteczko 164, Brzostowo 253, Arentowo 104, Grabionna 128, Grabówno 60, Okalinie 15, Wolsko 47,Miasteczko Huby 30, Rzadkowo 333 Prawomyśl 85 i Równepole 70.

1835 Stanowisko nauczyciela objął kwalifikowany nauczyciel Brzeziński, uczył w Miasteczku prawie 6 lat.

1836 Dnia 4 marca 1836 Rejencja Królewska w Bydgoszczy zarządziła wszczęcie seperacji gruntów w Miasteczku.

1839 Pożar strawił 5 domów mieszkalnych i tyleż chlewów i stodół. Pożar miał miejsce w dniu 6 grudnia 1839.

1840 W szkole katolickiej pełnił zastępczo obowiązki nauczyciela Aleksander Krueger, zaciągnął pożyczki i po krótkim czasie się ulotnił.
Dnia 11 sierpnia 1840 stanowisko nauczyciela przy szkole katolickiej objął Teodor Chudziński, mianowany przez Królewską Rejencję w Bydgoszczy. W prowadzonej przez niego kronice szkolnej podnosi, że do ustabilizowania możliwych warunków przyczynił się ks. Guentzel. Jako pomieszczenie szkolne służyła organistówka. Ponieważ w tym budynku zamieszkali również ubodzy, ks. Guentzel własnym kosztem przebudował stodołę organistówki na mieszkania dla ubogich. Ponadto rozbudował pomieszczenia w organistówce, urządzając w jednym oddzielnym pomieszczeniu izbę szkolną. Izba szkolna posiadała podłogę z desek, piec kaflowy wprawiono nowe okna. Poprzednią izbę szkolną przeznaczono jako mieszkanie dla nauczyciela, co w znacznym stopniu poprawiło jego warunki mieszkaniowe. Mieszkanie jednak było wilgotne, ponadto z ubitej gliny, a dwa małe okna posiadały szyby wielkości dłoni. Jak pisze Chudziński w kronice, nie bardzo mógł się pogodzić z księdzem Guentzelem, bowiem wymieniony był Polakiem ("Nationalpole) i wszystko chciał spolszczyć. Podnosi, że sam wyrugował ze szkoły niezrozumiałe polskie pacierze, naukę religii i historię biblijną. Przedmiotów tych uczył w języku niemieckim, tak że w końcu dał mu jednak na wolę. Z zamiłowaniem ks. Guentzel jako inspektor lokalny szkoły, zwolnił z obowiązku szkolnego dzieci już w wieku 12 a nawet 11 lat, uważając, że dostatecznie opanowali wiadomości szkolne. Chudziński pracował w Miasteczku do roku 1883. Był zamiłowanym sadownikiem, hodował drzewka owocowe, zaopatrując miejscowych rolników jak i okolicznych w dobre odmiany drzew owocowych.

1841 Mieszkańcy kolonii Miasteczko Huty czynili starania o zaliczenie tej kolonii jako samodzielnej wsi. Jednak dziedzic sprzeciwił się temu i Rejencja wydała decyzję odmowną.

1845 Proboszcz Guentzel zapadł na chorobę umysłową. Sprawowanie rządów parafii polecono ks. Łydyszkowskiemu, który zarządzał parafią do roku 1847.

1847 Parafię objął ks. Józef Geller, prowadząc nadal sprawy uporządkowania spraw majątkowych kościoła tak jak to czynił poprzednik ks. Guentzel. Zatarg z właścicielem Brzostowa oparł się o Najwyższy Sąd Rzeczy w Berlinie. Powództwo w roku 1851 oddalono, motywując przedawnieniem sprawy.

1848 Landrat wyrzycki von Kanion, obawiając się wybuchu powstania głównie ze strony Polaków, zarządził powołanie wart ochronnych, do których powołano wyłącznie pewnych Niemców. W tym roku ponownie grasowała cholera w Pakle, zabierając tam 114 ofiar. Jak zasłyszałem z ust starszych mieszkańców Miasteczka, panowała również w Miasteczku
W międzyczasie właścicielka majątku własnym kosztem wybudowała tamże kaplicę pod wezwaniem Matki Boskiej Anielskiej.

1849 Zakończono pomiary gruntów, ich wycenę i ustalono granice. Zlikwidowano również serwituty. Nierniczy Zimmermann, w oparciu o poprzednią sporządzoną w roku 1828 mapę sporządził nową mapę gruntów Miasteczka. Mapa ta jest jeszcze na miejscu, podczas gdy mapa z roku 1828 zginęła na skutek wypożyczenia takowej do władz powiatowych w Wyrzysku.

1849. W nocy z dnia 11/12 lipca 1849 wybuchł wielki pożar, który ugaszono dopiero w dniu 14 lipca 1849. O wybuchu pożaru nagłowego powiadomiono Landrata w Wyrzysku, który jeszcze tego samego dnia powiadomił Rejencję w Bydgoszczy. Landrat z funduszów powiatowych wyasygnował na pierwszą pomoc dla pogorzelców kwotę 100 talarów, zaś Rejencja wyasygnowała jeszcze 200 talarów. W dniu 14 lipca przybył do Miasteczka urzędnik z Zakładu Ubezpieczeń i wczął prace związane z oszacowaniem szkód, zaś w dniu 19 lipca przybył urzędnik rejencyjny, dla ustalenia szkód jak i zasad odbudowy spalonych zabudowań. Przybył również Landrat Wyrzyski. W sprawozdaniu końcowym ustalono, że na ogółem 56 zagród, pożar nawiedził 50 zagród. Z ogólnej ilości 144 budynków, spaliło się 125 budynków, w tej liczbie 47 budynków mieszkalnych. Spłonęły oba budynki szkolne, protestancki dom modlitwy, budynki mieszkalne i zabudowania zgromadzeń duchownych obu wyznań - prócz otoczenia prawosławnej. Kościół katolicki, wybudowany na wzgórzu nie spłonął. Bez dachu nad głową pozostało 120 rodzin. Jedność na skutek ogrodów doszczu bardzo cierpiała. Nie wszyscy zdołali sobie na czas wykopać ziemianki, które urządzano w pobliskich parówkach. Z akt miejskich zabezpieczono listy dusz, dziennik korespondencyjny, rejestr pokarowych i rejestr obywateli miasta. Szkody w odniesieniu do budynków całkowicie spalonych oszacowano na 21oo talarów, zaś częściowo zniszczonych na 527 talarów. Jako przyczynę powstania pożaru podejrzywano robotników zatrudnionych przy budowie toru kolejowego. Postępowanie wszczęte przeciwko 3 osobom podejrzanym postanowieniem prokuratora w Obżenicy z dnia 23.o1.1850r uchylono. W dniu 19 lipca 1849 przy współudziale budowniczego rządowego Koerpe z Piły ustalono główne zasady odbudowy spalonych obiektów, wytyczono ulice i rynek, ustalono również, że obie szkoły nie zostaną odbudowane w starym miejscu, bowiem tam właśnie przebiegnie planowana szosa z Grybówka na stację kolejową w Miasteczku. Okoliczni właściciele majątków zadeklarowali bezpłatną pomoc w budulcu, również właściciel Przestowa zadeklarował dużą ilość drzewa z jego lasu, zaś okoliczne gospodarze zadeklarowali bezpłatną zwózkę drzewa ze lasu. Niektóre budynki odbudowano jeszcze w roku 1849, pozostałe zaś w latach 1850-1851. Budynek szkoły katolickiej odbudował właściciel Brzostowa Bogenen, a po wybudowaniu sprzedał Katol. Gminie szkolnej za 900 talarów. Podobnie było z odbudową i sprzedażą szkoły ewangelickiej. Budynek ten przy ulicy Kościelnej po dokonaniu szczegółowych przeróbek istnieje do dnia dzisiejszego.

1850 Delegowany w roku 1849 dla zaprowadzenia ładu i porządku jak i dopilnowania odbudowy pisarz Gelow (pisarz powiatowy) został powołany na stanowisko burmistrza i odtąd już pobierał uposażenie 1o talarów miesięcznie z kasy miejskiej. Będąc dla samego jako urzędnik państwowy pobierał miesięcznie 2o talarów. Odwołanie jego do Rejencji bydgoskiej ~~[illegible]~~ nie odniosło żadnego skutku. Pomimo tego, Gelow pozostał nadal na stanowisku burmistrza.

1851 Ksiądz Geller uzdrowił stan finansowy szpitala do tego stopnia, że zaproponował udzielenie pożyczek dla gospodarstw polskich i katolickich, by gospodarstwo te ratować od przejścia w ręce niemieckie. Z pomocy kredytowej korzystał jeden rolnik Wysiak - przypuszczalnie z Arentowa.
Po ukończeniu prac związanych z regulacją gruntów ustalono, że beneficjum w Miasteczku posiada 429 mórg i 252 prętów różnych gruntów. Dalej ustalono, że patron kościoła, czyli każdorazowy właściciel Przestowa zobowiązany jest świadczyć na rzecz kościoła 1/3 kosztów, zaś parafianie 2/3 kosztów.
W dniu 13 lipca 1851 oddano do użytku nowy szlak kolejowy jednotorowy Piła - Bydgoszcz. Pierwszy pociąg wyjechał w tym dniu ze stacji Krzyż - Piła - Bydgoszcz, gdzie też nastąpiło uroczyste przyjęcie pociągu. Odtąd na danym szlaku kursowały dwa parowozy - Brahe I i Brahe II (Brda I i Brda II) Wagony były otwarte, oddzielne dla mężczyzn i kobiet. Wagony nie były oświetlone, tak że pasażerowie zabierali ze sobą latarnie. Były wypadki wypadnięcia pasażerów z wagonu. Pierwsze przejazdy były bezpłatne.
Budowa kolei przyczyniła się do ożywienia ruchu gospodarczego miasta. Stopniowo napływali rzemieślnicy, kupcy, założono sporo knajp. Polacy wykupywali ziemię i budynki od dziedziców w Przestowie.
1852 Katolicka gmina kościelna nie odbudowała spalonej plebanii i w zamian zakupiła nieruchomość z zabudowaniami przy obecnej ulicy Dąbrowskiego (obecny plac na którym znajduje się stacja uzdatniania wody i nieruchomość ob. Wendlanta)
1852 Miasto wszczęto starania o uzyskanie na odbywanie 4 jarmarków rocznie. Landrat popierał wniosek, motywując że Miasteczko liczy już 797 mieszkańców.
1858 Miasto liczy 941 mieszkańców, w tym 359 Polaków, 509 Niemców i 93 Żydów.
1860 Ustanowiono dwa targi tygodniowo i to w wtorki i piątki.
1863 Zakończono Kurchatki spór własnościowy szpitala katolickiego. Szpital pozostał nadal katolicki, jednak Magistrat będzie miał swego przedstawiciela w Zarządzie, a sprawozdania rachunkowe należy przedstawiać do Magistratu
W Miasteczku zaprowadzono dwa targi rocznie na konie, bydło i trzodę chlewną.
1864 Dozór Kościelny w dniu 2 stycznia 1861 podjął uchwałę o konieczności budowy nowego kościoła w Miasteczku.
1865 1866 Wybudowano szosę z Drahimia do stacji kolejowej w Miasteczku.
W tym roku zaangażowano sługę miejskiego, angażując na to stanowisko niejakiego Krauzego. Wymieniony pełnił funkcje policjanta miejskiego, woźnego i stróża nocnego. Pobierał rocznie 45 talarów do tego trochę ziemi.
1870 Wybuchła wojna francusko-pruska, zakończona w roku 1871 zwycięstwem Prusaków. W wyniku zwycięskiej wojny w dniu 18 stycznia 1871 nastąpiło zjednoczenie Niemców i utworzenie cesarstwa niemieckiego. Cesarzem był zawsze każdorazowy król pruski. Niemcy otrzymali odszkodowanie wojenne w wysokości 5 miliardów franków w złocie.
1871 Miasteczko liczy 979 mieszkańców, w tym 263 Polaków, 641 Niemców i 75 Żydów.

1872. Zakończyła się 12 letnia kadencja burmistrza Celowa. Na jego miejsce wybrany został burmistrzem Enge, a po nim Ehrentraut. Urzędowali stosunkowo przez krótki okres czasu.

1873 Wybudowano drugi tor kolejowy na odcinku Piła - Bydgoszcz.
W tym roku panowała cholera w miasteczku. Liczba ofiar nie jest znana. Jednak w brzostowie jak to wynika z kroniki szkolnej zmarło 40 osób.
Władze pruskie dokonały zmiany nazwy miejscowości miasteczko na "Friedheim."

1874 Z dniem 1 października 1874 powołano do życia Urząd Stanu Cywilnego w miasteczku, który swoją działalnością objął również okoliczne wsie jak Brzostów, "Trzbówno, Okalin ec, Grabionna, Krentowo, i dolsko Nowe. Urzędnikiem st nub cywilnego był każdorazowy burmistrz miasta.

1878 Założono niemieckie bractwo strzeleckie tak zwana "Schuetzengilde." Na członków zgłosiło się wówczas 44 członków z miasta i okolicy.
Burmistrzem miasta na okres lat 12 został niejaki Malkowski. Za jego rządów zakupiono dla miasta sikawkę czterokołową z pomną ręcznotłoczącą.

1879 W sprawozdaniu do Rejencji bydgoskiej Magistrat donosi, że na targi zwierzęce w roku 1878 doprowadzono 30 koni, 150 krów i około 1400 do 1500 trzody chlewnej.

1881 Dnia ludności z dnia 1 grudnia 1881 wykazał że miasto liczy 966 mieszkańców, w tym 581 ewangelików, 304 katolików i 58 Żydów. Domów mieszkalnych było 107.

1883 Zmarł długoletni proboszcz parafii ks. Józef Celler, pochowany po prawej stronie przed wejściem do kościoła. Zmarły pozostawił na rzecz budowy nowego kościoła w miasteczku pewną kwotę 3000 marek.
Administrację parafii przejął ks. wikary Michał Jarczewski do roku 1886.
Giełda w Berlinie notowała następujące ceny za 1000 kg pszenica 178 do 186, żyto 150 do 151 marek, owies 127 marek. Cena za 100 litrów okowity wynosiła 47.40 marek zaś ~~xxxxx~~ 100 litrów nafty kosztowało 9.30 marek.

1887 Rządy parafii obejmuje ks. Jan Hus. który w dniu 12.08. 1887 doznał złamania nogi przechodząc przez kładkę wrzucając z kościoła. Kołki kładki zostały pocięte przez nieznanego sprawcę. Poszkodowany chorował do końca sierpnia 1887.
Ks. proboszcz Hus wszczyna starania o budowę nowej plebanii.

1888 Nagła odwilż spowodowały znaczny wylew wody z Noteci, woda dochodziła do torów kolejowych i wyrządziła znaczne szkody.
Rada miejska dokonała wyboru nowego burmistrza który nazywał się Utechink.
Założono nowy cmentarz grzebalny, w miejscu gdzie się i obecnie znajduje.
Dnia 24 lipca 1888 władze policyjne dokonały urzędowego zamknięcia kościoła katolickiego z powodu groźby zawalenia. Na razie obok kościoła wybudowano małą kapliczkę.

1889 Rolnik G. Schmidt uzyskał zezwolenie na budowę czytelni, która stanęła obok lasów brzostowskich.

1890/ Ksiądz Hus czyni starania o uzyskanie zezwolenia na
1892 budowę nowego kościoła. Napotykana szereg trudności, głównie ze strony patrona kościoła ewangielika Rosenau-a Wymieniony również sprzeciwiał się budowie nowej plebanii. Uważał za możliwe dokonanie remontu kościoła. Uzyskał nawet z rejencji bydgoskiej cofnięcie nakazu rozbiórki kościoła. Dozór kościelny pomimo tego ogłosił konkurs na dokonanie rozbiórki kościoła, a władze nałożyły nawet karę na to ogłoszenie. Karę następnie cofnięto dnia 12 sierpnia, a w dniu 13 sierpnia stary, walący się kościół spalił się. Przyczyny spalenia nie ustalono, sugerowano uderzenie pioruna, bowiem około 5 godziny 16 szalała burza i nastąpiły wyładowania atmosferyczne, jednak pożar spostrzeżono dopiero około godziny 19. Parafianie fakt spalenia kościoła przyjęli z ulgą, bowiem upadła główna przeszkoda w uzyskaniu zezwolenia na budowę kościoła. Starania o budowę nowego kościoła kontynuowano.

1893 Ksiądz Hus w roku 1892 odchodzi do Wysokiej, a w dniu 18 marca 1893 prezentę na probostwo otrzymuje ks. Stanisław Woda.
Z nowym rokiem szkolnym uzyskano zgodę na przejście do szkoły w Miasteczku dzieci z kolonii Brzostowice. Do tej pory dzieci musiały chodzić do szkoły w Brzostowie Starym.
Staraniem burmistrza Utschinka utworzono w miasteczku miejską Kasę Oszczędności.
Ksiądz Woda kontynuuje starania o uzyskanie zezwolenia na budowę kościoła, natrafia na szereg trudności i nieprzyjemności ze strony niektórych parafian, władz niemieckich jak i ze strony patrona kościoła.

1895 Kolonia Brzostowice (Sophiadam) została wcielona do miasta Miasteczka.
W niedzielę, dnia 1 września 1895 zmarł na skutek otrucia podczas sprawowania Mszy Św. ks. Stanisław Woda. Mszę Św. odprawiał w kaplicy. Dokonana została sekcja zwłok, żołądek, kielich i ampułki przesłano do analizy do Berlina, gdzie stwierdzono zawartość strychniny w ampułkach. Stwierdzono również ślady strychniny na ołtarzu. Sprawcy nie ujawniono. Szczegóły i wyczerpujący opis tej ohydnej zbrodni znajduje się w kronice miasta. Trudno bowiem w skrócie opisać cały przebieg tej ohydnej zbrodni. Zmarły ksiądz pochowany jest na cmentarzu miejscowym. Na grobie postawiono skromny nagrobek.
W dniu 20 września 1895 powołany został na administratora młody ksiądz wikary Szakało z Kościna. Cudem e jego było konkretne - dopomóc mu do budowy nowego kościoła.

1898 Nowo wybudowany kościół poświęcony został w dniu 16 listopada 1898. Koszty budowy wynosiły razem 46.951.33 marek niemieckich.
Wybudowano nowy budynek szkolny szkoły katolickiej w Wyrku. Wybudowany w roku 1850 budynek szkolny został z uwagi na groźbę zawalenia policyjnie zamknięty w dniu 21 maja 1889.

1899 Dotychczasowy burmistrz Utschink zrezygnował ze stanowiska. Na jego miejsce przybył burmistrz Zesler, wybrany na lat 12.

1900 Spis ludności wykazał, że miasto liczy 1056 mieszkańców. Miasto wybudowało przy ulicy Dąbrowskiego nowy dom mieszkalny, piętrowy z przeznaczeniem jako mieszkanie dla lekarza. Koszty budowy ca 20.000 marek pokryto pożyczką długoterminową z Miejskiej Kasy Oszczędności w Miast ozm

1900 Właściciel cegielni Grodzki wybudował przy ulicy Kościuszki obszerny hotel wraz z restauracją.
1901 Parafię objął ks.Kermer. Za jego rządów sprawiono dwa nowe dzwony, jak i zegar na wieżę kościelną.
1904 Powstał wielki pożar zabudowań gospodarskich w rynku i ulicy Raciborskiej. Spaliły się zabudowania gospodarcze obywateli Klee,Kloehn,Sonnenburg,Fangerow i szkoły ewgl.
1904 Rozpoczęto budowę wodociągu miejskiego, kończąc budowę w roku następnym. Koszty budowy pokryto pożyczką z Miejskiej Kasy Oszczędności.
1905 Dotychczasowy burmistrz Beeler odszedł na inną plebówkę. Na jego miejsce burmistrzem został Oskar Marx.
Z inicjatywy burmistrza Marxa założono Ochotniczą Straż Pożarną, do której zapisało się 24 członków czynnych.
Wybudowano nową organistówkę łącznie z przytułkiem dla ubogich kosztem 4700 marek.
1906 Parafię objął ks.Filip Hoffmann.
Do kościoła katolickiego sprawiono nowe organy kosztem 5600 marek, jak i nową orkiestrę.
1908 Lekarz dr.Nuche opuścił miasteczko. Pomimo starań ze strony magistratu, żaden lekarz nie zdecydował się na osiedlenie się w miasteczku.
Biura magistratu, jak i mieszkania służbowe burmistrza przeniesiono do budynku miejskiego przy ul.Dąbrowskiego.
1909 Założono chodnik żwirowany przy ulicy Kościuszki. Krawężniki dano ciosane z kamienia.
W miasteczku były wybudowane zakłady okopłostujące pokłady węgla nawiezionego na łąkach komunalnych.
Dr.Mikołajewski Wepowdzen z namowy ks.Hoffmana założył w miasteczku w rynku sklep tekstylny. Była to wówczas jedyna polska placówka handlowa tej branży, bowiem pozostałe 3 placówki znajdowały się w rękach żydowskich.
Magistrat nabył trzy kasy od właściciela majątku w Buczatowie grunta orne położone przy obecnej ulicy Kościuszki(po prawej stronie w kierunku stacji kolejowej) jak i przy ulicy Koniatowskiego aż pod tory kolejowe. Z tego urzędu sprzedawano później działki pod budowę.
1910 Miejscowe bractwo kurkowe wybudowało nową salę na Górze Zębowej.
1911 Pożar strawił stolicę należącą do parafii katolickiej. Wybudowano kosztem nowa plebanię dla proboszcza katol. Burmistrz Marx odszedł na inne stanowisko, a na jego miejsce burmistrzem został wybrany Bohm.
1912 Jan Cudych,piekarz wybudował nowoczesną piekarnię parową, wykupując w tym celu nieruchomość z rąk niemieckich.
Wywołany miał silną konkurencję, istniały bowiem 2 piekarnie będące w rękach niemieckich.
Magistrat zapoczątkował budowę chodników betonowych, i to przy ulicy Dąbrowskiego.
Pożar strawił chlew należący do robotnika Żelusznego przy ulicy Konopnickiej.
Miasto wykupiło od spadkobierców Biedermanna grunty położone przy lesie brzozowskim z uwagi na znajdujące się tam źródła wody.
Na gruntach zakupionych w roku 1908 zapanował ożywiony ruch budowlany. W latach od roku 1908 wybudowano tam młyn parowy,mleczarnię,fabrykę płytków ziemniaczanych, urząd pocztowy i szereg budynków mieszkalnych.

1913 W wrześniu 1913 odbyła się w parafii Miejsc, jak i wizytacja dokonana przez ks.biskup Wilhelma Kloske z Gniezna.
Burmistrz Bohm został zwolniony na skutek opilstwa.
Na jego miejsce burmistrzem wybrany został Medler,który jednak nie długo pozostał w miast Gniezna.
1914 Burmistrzem został wybrany na lat 12 kupiec Gustaw Jerzemin z Miasteczka.
Wybudowano drugi zbiornik do wody na gruncie nabytym w swoim czasie przez miasto.
W dniu 1 sierpnia 1914 wybuchła pierwsza wojna światowa.
Z terenu miasta poborowi zaprzą kilka roczników.
Nauczyciel szkoły katolickiej, powołany na wojnę na skutek rozstroju nerwowego dokonał samobójstwa w koszarach w Inowrocławiu. Znany był przychylnie i ustosunkowany do Polaków, miał brat księdza w mieście Wanne (Westfalia)
1915 Od lat 10 wprowadzono znaczki na polach, a następnie stopniowo wprowadzono znaczki na pozostałe środki żywności, odzież, obuwie, itd.
Wybudowano chodniki zapasem na placu Niemniaczane przez ulicy Kościelnej.
Rozpoczęto elektryfikację miasta, jak i oświetlenia ulicznego. Prace te zakończono w roku 1916. Koszty pokryto pożyczką z Kasy Oszczędności.
1916 Upłonął mały domek komornicy przy ulicy Dąbrowskiego, należący do Kaźmierczak.
1917 Ze względu na wzrost wysokości, zmniejszono przydziały żywności, wynosi około z mąki 94%.
Zarządzono konfiskatę dzwonów kościelnych na cele wojenne. Z kościoła katolickiego zabrano 2 dzwony, z ewangielickiego zaś 1 dzwon. Pozostawiono tylko po jednym dzwonie w każdym kościele.
Spalił się murowany płotek cmentarzowy wybudowany w roku 1915.
Pożar powstał w kościele katolickim. Na skutek wadliwej budowy komina, zajęła się wieża kościoła po prawej stronie nawy kościelnej. Pożar zauważono przypadkowo i został szybko ugaszono przez kościelnego Wincentego Kiechowiaka, przy pomocy mieszkańców dowożących wodę.
1918 W nocy z dnia 17/18 lutego 1918 zmarł nagle nauczyciel szkoły katolickiej Oskar Kippert.
W Niemczech wybuchła polska rewolucja. Cesarz Wilhelm II abdykował i odszedł do Holandii. W dniu 11 listopada zawarto zawieszenie broni. Na wojnie tej poległo ogółem 11 mieszkańców Miasteczka. Siedmiu Polaków musiało przelać krew za obcą sprawę.
Zapanowała dotąd nie znana skala "grypa." Na skutek nieznajomości sposobu leczenia tej choroby zmarło w Miasteczku i okolicy kilka młodych osób.
W dniu 27 grudnia 1918 wybuchło powstanie w stolicy Wielkopolski, ogarniając szybko prawie cały teren Wielkopolski.
1919 Wkrótce niemieckie w obawie przed powstańcami zorganizowali w Miasteczku tak zwaną "Bürgerwehr" do której zapisywali się wyłącznie Niemcy.
W Miasteczku nie organizowały się oddziały powstańcze, bowiem olbrzymią większość stanowili mieszkańcy narodowości niemieckiej.

1919 Szeregi wojsk powstańczych w Wielkopolsce zasili z Miast czko: 1.Nowak Marceli, 2.Piechowiak Admud i 3.Polacz - imię nie znane.
Powiat czku powołano polską Radę Ludową, w skład której weszli: 1.Ks.prob.Niedbał Feliks,przewodn. 2.Mikołajewski Wspomucen - zast.przew. i 3.Piosik Bolesław - sekretarz. Rada Ludowa miała za zadanie chronić interesy ludności polskiej, jak i przygotować teren do objęcia przez władze polskie. W porozumieniu z Powiatową Radą Ludową jak i Okręgową Radą Ludową w Bydgoszczy ustalono kandydatów na poszczególne stanowiska urzędnicze przyszłych władz polskich.
Powołano do życia polskie towarzystwo kulturalno-oświatowe "Jedność." W zarząd weszli: 1.Ks.prob. Niedbał Feliks - przewodniczący, 2.Mikołajewski Wspomucen - zast.przewodn., 3.Piosik Bolesław - sekretarz i 4.Nowak Teofil - skarbnik. Do towarzystwa zapisali się polacy i Polki z Miasteczka i okolicy.
W szkole katolickiej zorganizowano naukę języka polskiego. Uczyli ks.prob.Niedbał i organista Bolesław Piosik.
Magistrat zikazał z rąk Komisji Kolonizacyjnej spory obszar ziemi rzeszyłki w Krzystowie. Ziemię tą sprzedał na rzecz polskich rodzin niemieckiej, by zachować ją dla polaków niemożliwy. Rada Ludowa złożyła protest, jednak bezskutecznie. Dopiero w roku 1922 zawarte bezprawia wobec Traktatu Wersalskiego umowy zostały unieważnione, a mainterego mi [illegible] później odszkodowania z kasy Ziemi Chojej.
Wiosną Rada Ludowa wysłała z Nowemów polską dziewczynkę do przyszłej dziewczynki polskich i rodzin pod latu wśród polskich niemieckich. Na protest Rady Ludowej w tym wypadku jednak nie zareagowano.
W dniu 28 czerwca 1919 zawarty został w Wersalu Traktat pokojowy pomiędzy potęgami Ententy a Rzeszą Niemiecką. Zgodnie z tym traktatem Miasteczko przyszło do Polski. Wkrótce przybyli do Miasteczka Rady Ludowy oddział wojsk niemieckich tak zwany "Grenzschutz" przemianowany później na "Reichswehr."
Aczkolwiek Traktat pokojowy został zawarty, takowy wywarł jeszcze rewizji. Czas oczekiwania wypełniono przygotowaniem do objęcia władzy przez Polaków, jak i przygotowania do powitania wojsk polskich. Organizacja Polska [illegible] zespół śpiewaczy złożony z członków "Towarzystwa Jedność" [illegible] w ukryciu przed Grenzschutzem pieśni polskich. Przygotowano tablice z napisami dla poszczególnych władz i urzędów, sprawiono flagi o barwach narodowych. Również całe społeczeństwo polskie łącznie z katolikami narodowości niemieckiej sprawiło sobie flagi o barwach narodowych.

Tymczasowy proboszcz

1914 Jesienią zjechał do Wąsocki ks.prob.Filip Hofman. Na jego miejsce przybył ks.Witold Nowakowski. Nie uzyskał jednak zgody od Rządu niemieckiego i odszedł z Miasteczka wiosną 1915r.

1915 Parafię objął ks.proboszcz Feliks Niedbał, który przybył z Piły gdzie był polskim wikariuszem przy kościele farnym.

Odzyskanie niepodległości - okres międzywojenny

1920. Pod naciskiem państw Ententy, rząd niemiecki w dniu 10 stycznia 1920r ratyfikował zawarty Traktat pokojowy. Komisariaty Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu z dowództwem wojsk Wielkopolskich nawiązały łączność z władzami cywilnemi i wojskowemi Niemiec, w sprawie przejmowania władzy na terenach przyznanych Polsce.
W dniu 23 stycznia 1920 około godziny 10 tej wymaszerował z Miasteczka stacjonowany prawie od roku oddział wojsk niemieckich, udając się szosą przez Grabówno do Piły. W imieniu ludności niemieckiej wojsko niemieckie żegnał pastor Marcin Muesschner, przypinając do choć rągwi niemieckiej wstęgę żałobną. Żołnierze niemieccy, żegnając się z rodakami mówili "wir kommen wieder" (my powrócimy.) Po wyjściu wojsk niemieckich, co prędzej wywieszono flagi o barwach narodowych polskich na domach i na żądach, wywieszono tablice polskie na budynku magistrackim, poczcie itd. Do czasu wkroczenia wojsk polskich nad porządkiem czuwała straż obywatelska złożona po połowie z Polaków i Niemców. Około godziny 11 od strony Wyrzyska wkroczył do Miasteczka patrol żandarmerii krajowej w składzie komendanta Koniecznego i jego pomocnika Józefa Wieczorka. Przybyłych serdecznie powitano. Ludność polska zebrała się na rynku, gdzie w międzyczasie wzniesiono bramę powitalną. Nikt nie wiedział kiedy i skąd nadejdzie wojsko polskie. Dopiero około godziny 16 tej rozeszła się wieść, że wojsko polskie ciągnie od strony Rzadkowa drogą nad torem kolejowym. Radosnym głosem odezwał się dzwon z wieży kościelnej i dziarskim krokiem z bronią na ramieniu i pieśną na ustach oddział wojska polskiego pod dowództwem kapitana Szymana wkroczył do Miasteczka, witany staropolskim zwyczajem chlebem i solą przez delegację pań z tow.Jedność. Ks.proboszcz Niedbał wygłosił płomienne słowa powitania, a chór pod batutą organisty Piosika odśpiewał szereg pieśni polskich. Łzy radości i szczęścia spływały z oczu wielu, bardzo wielu zebranych Polaków i Polek. Przemówił dziękując za serdeczne powitanie kapitan Szyman, lecz łzy radości spływające z oczu tego żołnierza nie pozwoliły mu dokończyć przemówienia. Po uroczystości, żołnierzy rozprowadzono na kwatery,gdzie każdy częstował żołnierzy jak tylko mógł najlepiej. Był to oddział sztabowy 7 Pułku Strzelców Wielkopolskich, przemianowany później na ~~Xxxxx~~ 61 Pułk Piechoty Wlkp. Komendantem miasta został mianowy plutonowy Frankowski. Burmistrz Bergande nadal pozostał w urzędzie, jednak jako doradcę dodano mu zast.przewodn.Rady Ludowej Nepomuxena Mikołajejewskiego, który wspólnie z burmistrzem podpisywał wszystkie akta i zarządzenia miejskie. Urząd pocztowy przejął jeszcze w dniu 23 stycznia 19 o Stanisław Frankowski z Bydgoszczy. Stacją kolejową jeszcze przez krótki czas zawiadował niemiecki zawiadowca Patzer, zastąpiony nieco później przez Polaka Ponickiego. Do Magistratu przyjęto dwie siły biurowe i to Emilę Bembnistównę i Józefę Grondkowską. Starostą powiatowym został mianowy ziemianin dr.Nowakowski, zaś Kasę Państwową przejął organista Bolesław Piosik z Miasteczka.

1920 W niedzielę, dnia 25 stycznia 1920 Towarzystwo "Jedność" urządziło zabawę taneczną dla żołnierzy, którzy w dniu 23 stycznia wkroczyli do Miasteczka. Poprzednio uczczono żołnierzy kolacją w lokalu restauratora Szalińskiego.
W początkach lutego 1920 mniejszość niemiecka urządziła na stacji w Miasteczku demonstrację, chcąc wobec zapowiedzianego przyjazdu Komisji Granicznej domagać się pozostania pod władzą niemiecką. Żadna Komisja nie przybyła, a demonstrantów, po zabraniu od nich niemieckiej chorągwi rozproszono. (chorągwi)
Miasteczko zostało stacją graniczną, stąd też do Miasteczka napływały kadry urzędnicze do Urzędu Celnego, Ekspedycji Towarowej, Ajencji Celnej, Urzędu Żywnościowego jak i Żandarmerii Krajowej.
W dniu 1 marca 1920 przybyła nauczycielka polska Bogumiła Szulczewska, zaś w dniu 15 marca 1920 kierownictwo szkoły przejął nauczyciel kwalifikowany Wiktor Kaja.
Nauczyciele niemieccy Huering i Birkenmeyer wyjechali do Niemiec.
Niemiecki burmistrz Perrande zrezygnował ze stanowiska i wyjechał następnie do Niemiec. Urząd burmistrza kom. sprawował Nepomucen Mikołajewski.
Z początkiem maja 1920 urząd burmistrz przejął wybrany przez niemiecką radę miejską Jan Buś, jednak już w krótce ponownie objął urząd komisarycznie Nep.Mikołajewski,
oraz pierwszy społeczeństwo polskie mogło uczcić niekopomną rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja.
Z dniem 1 lipca 1920 do szkoły katolickiej włączono dzieci ze wsi Arentów, Grabówno, Brzostów, i Wolsko. Liczba dzieci wynosiła 125.
Zarządzeniem Wojewody Poznańskiego z dnia 19 lipca 1920 rozwiązano niemiecką radę miejską i powołano komisaryczną radę miejską złożoną z Polaków w liczbie 4 radnych i 2 radnych narodowości niemieckiej.
W Miasteczku utworzono również posterunek Żandarmerii Wojskowej.

1921 Nastąpiła reorganizacja Żandarmerii krajowej i powołano policję państwową. W Miasteczku z uwagi na stację graniczną utworzono komisariat kolejowy policji państwowej. niezależnie od posterunku policji państwowej.
W dniu 3 maja 1921 nastąpiło odsłonięcie pomnika Konstytucji 3 Maja 1791 i Konstytucji 17 marca 1921.

1922 Zakończono opcję obywateli narodowości niemieckiej na rzecz Niemiec. Ogółem opcję na rzecz Niemiec złożyły 42 rodziny wzgl.osób samotnych.
W Miasteczku zamieszkiwało 8 rodzin niemieckich posiadających obywatelstwo niemieckie.
W latach 1920 do 1922 notowano poważny napływ Polaków reemigrantów.
Założono towarzystwo śpiewu "Lutnia."
W dniach od 18 do 21 maja parafię wizytował ks.dr.Edmund Dalbor, arcybiskup gnieźnieńsko-poznański - prymas Polski. Parafia zakupiła dwa nowe dzwony w miejsce zabranych w roku 1917 przez rząd niemiecki na cele wojenne.
Dotychczasowy rendant kasy miejskiej Plecke rezygnował ze swego stanowiska i wyjechał do Niemiec. Na jego miejsce powołano Czesława Mikołajewskiego.

BIBLIOTEKA PUBLICZNA w Miasteczku Krajeńskim

1922 Zorganizowano towarzystwo gimnastyczne "Sokół."
Burmistrz komisaryczny Mikołajewski złożył rezygnację, a w miejsce jego Wojewoda Poznański mianował jako burmistrza komisarycznego porucznika rezerwy Stanisław Szwarca z Wrześni. Wprowadzenie w urząd nastąpiło 27 stycznia 1923.
Bank Pożyczkowy w Poznaniu utworzył w Miasteczku filię.
1923 Z dniem 1 marca 1923 wyłączono z obwodu szkolnego dzieci z Grabówna, Polnówka i Brzostowa.
Dnia 6 czerwca 1923 dokonano upoleczenia Ochotniczej Straży Pożarnej. Do Straży przystąpiło większa ilość Polaków.
Z dniem 1 listopada 1923 odszedł na własną prośbę kierownik szkoły Wiktor Kaja. Odszedł do Ujskiej Nowej Wsi. W roku 1939 był kierownikiem szkoły w Białośliwiu i został zamordowany przez hitlerowców. Spoczywa na cmentarz koło kościoła w Białośliwiu.
Dnia 13 listopada 1923 założono Towarzystwo Młodzieży Katolickiej.
Wykonanie budżetu miejskiego za rok 1923 wynosiło: dochody 3.832.405.031 zaś wydatki 1.473.023.926. marek polskich. Astronomiczne wprost cyfry, to skutki panującej wówczas inflancji.
Pracownicy kolejowy w Miasteczku zorganizowali własną bibliotekę, z której korzystać mogli wszyscy mieszkańcy.
1924 Powstał pożar u rolnika Stróżyka w Kocewie. Spaliła się stajnia-obora.
Z dniem 1 kwietnia 1924 wprowadzono nową walutę polską mianowicie złote polskie. Za 1.800.000.- marek wymieniono na 1 złotych.
Kierownikiem szkoły został Józef Kruczek, urodzony 1895 był powstańcem Wlkp. i posiadał stopień podchorążego rez.
W dniu 17 czerwca 1924 rozporządzeniem Prez.RP. wydano jednolite przepisy dot. budżetowania w sam urzędzie.
Z dniem 1 stycznia 1924 weszła w życie ustawa z dnia 11 sierpnia 1923 o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.
1925 Latem powstał pożar w miejscowym młynie, który został stłumiony przez Ochotniczą Straż Pożarną.
Magistrat zakupił nową sikawkę z Magistratu w Bydgoszczy. Sikawka ta, aczkolwiek używana, była w jak najlepszym stanie.
1926 Kierownikiem szkoły został Jan Graczyk.
Latem 1926 wybrukowano ulicę Kościuszki. Koszty pokrył Wydział Powiatowy w Wyrzysku.
Dnia 16 maja 1926 zmarł burmistrz Stanisław Szwarc.
Wojewoda Poznański mianował komisarycznym burmistrzem por. rezerwy Jana Ziarnka z Nakła.
W lipcu 1926 neoprezbiter Antoni Kaźmierczak odprawił w kościele parafialnym pierwszą Mszę św.
1927 Dnia 2 kwietnia 1927 rachmistrz miejski Czesław Mikołajewski powołany został do 61 pułku piechoty w Bydgoszczy celem odbycia czynnej służby wojskowej. Na jego miejsce przyszedł Stefan Kopczyński, który pracował przez okres ok 9 miesięcy, poczym funkcję przejął Józef Wieczorek, pracując do około końca lutego 1928.
Dnia 18 lipca 1928 przybył do parafii ksiądz kardynał August Hlond. Wizyta nie była oficjalna.
Przedłużono chodnik w ul. Dąbrowskiego od mostku do końca ulicy pom prawej stronie tej ulicy.

1928 Dnia 20.III.1928 założono Bank Ludowy, zaś [illegible] się ca 20 czł

1928 Z początkiem marca stanowisko rachmistrza-kasjera miejskiego objął Edmund S pochodzący z Waągrówca. Pracował przez okres ca 7 miesięcy i dokonał sprzeniewierzenia na sumę prawie 3.000 złotych. Skazany wyrokiem Sądu Okręgowego w Bydgoszczy. Stanowisko rachmistrz-kasjera miejskiego objął Czesław Mikołajewski po odbyciu obowiązkowej służby wojskowej w pierwszych dniach października 1928.
Z dniem 1 kwietnia 1928 na terenie województwa poznańskiego wprowadzono jednolitą księgowość dla samorządów miejskich jak i powiatowych. Wydano również jednolite przepisy rachunkowe. Księgowość okazała się w krótce nie życiowa.
Magistrat wybudował przy ulicy Poniatowskiego nową remizę strażacką, oddano do użytku w listopadzie 1928r

1929 Zmarł w dniu 17 stycznia 1929 kierownik szkoły Jan Graczyk. W dniu 21 stycznia został pochowany i w tym dniu dotarła decyzja o przeniesieniu w stan spoczynku.
Nowym kierownikiem szkoły został Józef Kosicki.
W okresie 1928/29 panowała nadzwyczaj sroga i długa zima. Temperatura dochodziła do 30 st. niżej zera.
Budżet miasta za okres roku budżetowego 1928/29 wykonano w dochodach na zł. 36.951. zaś w wydatkach zł. 29.717.-
Liczba dzieci w szkole po włączeniu dzieci ze wsi Brzostowa wynosiła 228 dzieci. Uczyło 4 nauczycieli.
Burmistrz komisaryczny Jan Ziarnek uchwałą Rady Miejskiej z dnia 25 sierpnia 1929 otrzymał stabilizację na 12 lat.
Miasteczko liczyło 1226 mieszkańców, w tym 699 Polaków i 526 Niemców, oraz 1 obywatel Rosjanin.

1930 Rachmistrz Czesław Mikołajewski z dniem 1 lipca 1930r przyjęty został jako etatowy pracownik z prawem do emerytury.
Ochotnicza Straż Pożarna w wrześniu 1930 obchodziła uroczyście swoje 25 lecie istnienia. Przy tej okazji strażacy otrzymali nowe świąteczne umundurowanie.
Z nowym rokiem szkolnym do szkoły uczęszczało 258 dzieci i to do klasy I - 62, II - 50 - III 65 IV 47 a do klasy niemieckiej 34 dzieci.
Pod koniec roku 1930 zatrudnionych było w przemyśle miejscowym następująca ilość robotników: Płatkarnia 30, Wapniarnia 200, Mleczarnia 3 i Młyn 5. Bezrobotnych uprawnionych do zasiłków na wypadek bezrobocia było 20.

1931 (1931) Rachmistrz Czesław Mikołajewski delegowany został na 8 dniowy kurs rachunkowości przedsiębiorstw komunalnych
Budżet miasta za rok budżetowy 1930/31 wykonano po stronie dochodów i wydatków na 38.820 złotych.
W miesiącu czerwcu o północy wybuchł pożar w budynku kupca Franciszka Hellaka przy ul. Dąbrowskiego. Spalił się dach kryty dachówką jak i papą smołową.

1931 Ogólny kryzys gospodarczy jaki powstał w roku 1930 jeszcze się pogłębił. Spadły ceny za produkty rolne, obniżono zarobki robotników, urzędników, natomiast podatki podwyższono o 10% Rosła liczba bezrobotnych. Wprowadzono 10% podatek od zużycia energii elektrycznej, tak że cena za 1 KWH łącznie z podatkiem wynosiła 72 groszy.
Z dniem 1.10.31 wyłączono dzieci szkolne ze wsi Brzostowo Do szkoły w Miasteczku uczęszczało 190 dzieci. Szkoła była 3 klasowa o 7 oddziałach.
Przy Ochotniczej Straży Pożarnej zorganizowano orkiestrę.
Spis ludności z dnia 9 grudnia 1931 wykazał 1254 mieszkańców, w tej liczbie 808 Polaków i 446 Niemców.

1932 Z dnia 1 kwietnia 1932 zaprowadzono w kasie miejskiej podwójną księgowość.
W dniu 1 września 1932 liczba dzieci w szkole wynosiła

1932 Liczba dzieci wskolnych wynosiła razem 214, które uczyły się w 4v klasach o 7 oddziałach.

1933 W dniu 21 stycznia 1933 rachmistrz Czesław Mikołajewski mianowany został I zastępcą urzędnika stanu cywilnego na obwód Miasteczko.
Ksiądz proboszcz Feliks Niedbał w dniu 1o lutego 1933 odchodził 25 lecie kapłaństwa.
W roku 1933 założono nowe rejestry mieszkańców w formie kartoteki, po uprzednim dokonaniu ankietyzacji.
W dniu 2Marca Sej RP uchwalił jednolitą ustawę o samorządzie terytorialnym,która przewidziała likwidację miast poniżej 2oo mieszkańców. Miasteczko z uwagi na pogranicze zachowało ustrój miejski.
W Miasteczku założono Towarzystwo Pszczelarzy, do którego zapisało się 2o członków z Miasteczka i okolicy.
Parafia rzymsko-katolicka zakupiła duży dzwon o wadze ok 1ooo kg średnicy 112 cm. Przy odpowiedniej pogodzie dzwon słyszany był na odległość 7 km.

1934 Po długich staraniach ze strony Magistratu osiedlił się w Miasteczku pierwszy lekarz polski Władysław Cichosz, a mgr.Sokołowska uruchomiła aptekę. Magistrat na uruchomienie apteki wypłacił dotację w kwocie 2ooo złotych.
W roku 1934 na terenie Miasteczka działały 22 organizacje o charakterze politycznym,oświatowym, charytatywnym, jak i społeczno-gospodarczym. W tej liczby były 3 organizacje niemieckie.
Z dniem 2o sierpnia 1934 nastąpiła likwidacja 7 oddziału szkoły powszechnej. Dzieci z Miasteczka do 7 klasy musiały dojeżdżać do Białośliwia.

1935 W dniu 23 kwietnia 1935 Sejm RP uchwalił nową Konstytucję.
W dniu 25 sierpnia 1935 na zebraniu uprawnionych do wyboru elektora z terenu miast Miasteczko i Wysoka, jak i gmin Wysoka i Białośliwie wybrany został przemysłowiec Jan Bieszkiewicz Sławiński z Białośliwia. Elektorzy wybrani dokonali na zebraniu w Poznaniu senatorów do Senatu.
Z terenu Miasteczka uprawnionych do wzięcia udziału w wyborach delegata-elektora było 21 osób, jednak udział w wyborach brało jedynie 1o osób.
Wybory do Sejmu zgodnie z nową Ordynacją Wyborczą odbyły się w dniu 8 września 1935r. W głosowaniu brało udział 85% uprawnionych do głosowania.

1936 W związku z reorganizacją samorządu terytorialnego, z dniem 1 stycznia 1936 zniesiony Urząd Stanu Cywilnego na obwód Miasteczko. W Miasteczku pozostał USC wyłącznie obejmujący samo miasto. Rejestry od roku 1874 pozostały w Miasteczku.
Zgodnie z nową ustawą samorządową ustrój burmistrzowski zmieniony został na ustrój kolegialny. Wiceburmistrzem wybrano Ludwika Reckiego, jako ławników wybrano Szczepana Sibińskiego, Wiktora Chmurę i Władysława Cichosza.
Rada Miejska uchwałą 19.1o.1936 wniosła o zatwierdzenie dla miasteczka herbu zgodnie z uchwalonym wzorem.
W szkole przy ul.Racławickiej przebudowano mieszkanie nauczycielskie na parterze na izbę lekcyjną.
Społeczeństwo Miasteczka na cele dozbrojenia Wojska złożyło kwotę 943.4o złotych. Komitet Powiatowy w Wyrzysku na ten cel zebrał ogółem 162.5oo złotych. Za te pieniądze zakupiono 16 karabinów maszynowych ciężkich z wózkami. Wręczenie nastąpiło w dniu 15.11.1936 w Wyrzysku. W uroczystości brał udział Marszałek Śmigły Rydz,któremu też delegaci Rady Miejskiej wręczyli dyplom nadania obywatelstwa honorowego.

1936 Z końcem grudnia 1936 zawiesz no naukę w szkole przemysłowo-dokształcającej z powodu nikłej liczby uczniów. Wznowienie nauki już nie nastąpiło.
Podinstytucja Zastępcza przy Magistracie w Miasteczku zarejestrowała 73 bezrobotnych uprawnionych do zasiłków ustawowych. Bezrobotnik rekrutowali się z terenu Miasteczka jak i okolicznych wsi.

1937 Zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 stycznia nazwa naszego miasta została ustalona na Miasteczko Krajeńskie.
W szkole dożywiano dzieci bezrobotnych wydając dziennie po 2 solenki i ½ litra mleka. Korzystało z dożywiania 2o dzieci.
Lekarz Władysław Cichosz opuścił miasteczko.
Burmistrz Jan Ziernek z powodu choroby płuc od lutego 1937 nie mógł pełnić obowiązków jako burmistrz. Zastępstwo sprawował wiceburmistrz Recki Ludwik.
W dniu 25 kwietnia 1937 zmarł w Grabównie znany wszystkim z prześladowania przez rządy pruskie Michał Drzymała. Pochowany został w dniu 29 kwietnia 1937 na miejscowym cmentarzu katolickim.
Po prawej stronie ul. y Kościuszki założono chodnik betonowy długości 52o mb.
Rada Miejska w dniu 15 lipca 1937 wyraziła burmistrzowi Ziernkowi wotum nieufności.
Rachmistrz Czesław Mikołajewski w dniach 7 i 8 lipca 37 uczestniczył w kursie dla prowadzących meldunki.
Powiatowy Zarząd Dróg w Wyrzysku dokonał wybrukowania odcinka szosy przy wjeździe do Miasteczka od strony wsi Brzostowo.
Z końcem roku 1937 miasto liczyło 1173 mieszkańców, w tym narodowości polskiej 753 i niemieckiej 42o. Spadek ludności nastąpił głównie na skutek przesiedlania redukcji i przeniesienia służbowego pracowników urzędu celnego jak policji i kolei.

1938 Z dniem 1 stycznia 1938r.powiat wyrzyski włączony został do województwa pomorskiego - siedziba województwa Toruń.
Z dniem 2o stycznia 1938 osiedlił się w Miasteczku Kr. nowy lekarz dr.Fastyn, jednak już 1o kwietnia opuścił miasto.
W Miasteczku utworzono Ośrodek Zdrowia,mieszczący się w budynku administracyjnym przy ulicy Dąbrowskiego.
Z dniem 1 marca burmistrz Jan Ziernek z powodu długotrwałej choroby i niezdolności do pracy został przeniesiony w stan spoczynku. Rada Miejska postanowiła na stanowisko burmistrza powołać burmistrza nie zawodowego z uposażeniem miesięcznie 15o złotych.
Budżet miejski za rok budżetowy 1937/38 wykonano po stronie dochodów 2o.817.99 zł. a po stronie wydatków złotych 19.599.93 - zatem nadwyżka 1.599.93 złotych. Sieć rozdzielcza elektryczna dochody zł.8.o36.27 i wydatki 7.435.27 wodociąg dochody zł. 1.2o1.39 wydatki zł.547.97
W rynku od wylotu ul.P.Skargi aż do ulicy Dąbrowskiego założono nowy chodnik betonowy ,wykonany sposobem gospodarczym.
Wykonano bruk na ulicy Poniatowskiego od mostku aż do remizy strażackiej. Bruk o szerokości 5 mb.

1938. Latem 1938 nad Miasteczkiem przeszła ciężka burza w połączeniu z oberwanem chmury,wyrządzając poważne straty w uprawach i sadach.
W dniu 5 września 1938 rozpoczęła się nauka w szkole, do której uczęszczało 221 dzieci, w tym 47 dzieci gości z Grabówna i Brzostowa.(starsze klasy)
Miasto ostatecznie przegrało proces o emeryturę na rzecz byłego niemieckiego wachmistrza policjimiejskiej Ottona Neumanna. Spór ten ciągnął się od roku 1920. Neumannowi przysądzono emeryturę miesięcznie 62.15 złotych a zaległe sumy wynosiły złotych 16.662.- złotych. Koszty procesowe wyniosły ~~przed~~ 2000 ~~złotych~~ zaległości doliczyć należy odsetki za zwłokę i koszty procesowe Neumanna.
W dniu 11 listopada 1938 uroczyście obchodzono 20 lecie odzyskania niepodległości. Nikt wówczas nie przeczuwał, że będzie to ostatnia tego rodzaju uroczystość.
Wachmistrz miejski Czesław Mikołajewski w dniu 11 listopada 1938 odznaczony został Brązowym Krzyżem Zasługi, a w dniu 19 listopada 1938 Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę.
Emerytowany burmistrz Jan Ziarnek wytoczył miastu proces o odszkodowanie za utracone zdrowie w służbie miejskiej, żądając wypłaty 10.000 złotych. Wojna 1939 przerwała proces, a powód zmarł w Nakle w czasie okupacji.
Ogółem 68 bezrobotnych zarejestrowano w ewidencji Podinstytucji Zastępczej. Uprawnionych do zasiłków ustawowych było 43 bezrobotnych.

1939 W dniu 8 stycznia 1939 odwiedził miasto Zespół artystyczny 62 pułku piechoty wlkp z Bydgoszczy, dając koncert orkiestry wojskowej jak i występy żołnierzy. Po tej imprezie odbyła się zabawa taneczna. Dzieci obdarzone zostały przez wojsko drobnemi upominkami.
Budżet miasta na rok budżetowy 1939/40 ustalono ~~[illegible]~~ na zł. 28.680.- w wydatkach, a w dochodach na złotych 18.546.- zatem niedobór 5.034.- złotych, powstały głównie w związku z przyznaniem emerytur dla burmistrza Ziarnka i wachmistrza policji Neumanna.
Miasteczko liczyło w marcu 1939 1162 mieszkańców, zatem dalszy spadek.
W roku 1939 w Miasteczku istniały 3 zakłady przemysłowe, 36 zakładów rzemieślniczych,oraz 12 sklepów handlowych.
Szkoła była 6 oddziałowa, zatrudnionych 4 nauczycieli, zaś uczniów 220.
Uruchomiono w pełni Ośrodek Zdrowia,który umieszczono na parterze budynku miejskiego przy ulicy Dąbrowskiego. Przygotowano mieszkanie dla lekarza żony na I piętrze tegoż budynku. Ośrodek prowadził poradnię ogólną,poradnię dla matek i dzieci,poradnię przeciwgruźliczą, a ponadto zorganizowano kuchnię w której przygotowano mleko dla niemowląt. Przyjęto kwalifikowaną higienistkę, pomoc kuchenną jak i sprzątaczkę. Wyposażenie przydzielił bezpłatnie Wydział Powiatowy w Wyrzysku.
W obliczu spodziewanej wojny pomiędzy Polską a Niemcami, młodzi Niemcy masowo przekraczali nielegalnie granicę, udając się do Niemiec. Z Miasteczka również ulotniło się kilku młodych Niemców.
Zatwierdzony został przez władze centralne w Warszawie herb miasta Miasteczka.

1939. Kontynuowano dalsze brukowanie ulicy Poniatowskiego, od remizy strażackiej do nieruchomości Aleksandra Golli. (obecnie Kaspiuszny).
W dniu 16 sierpnia 1939 dwóch rezerwistów otrzymało powołanie do wojska dla uzupełnienia stanów wojska.
Dnia 22 sierpnia 1939 zarządzono stałe dyżury w urzędach państwowych i samorządowych.
Dnia 24 sierpnia 1939 tak zwaną cichą mobilizacją powołano z Miasteczka około 60 ciu rezerwistów, którzy odjechali około godziny 12 tej w kierunku do Bydgoszczy, by stawić się do odnośnych jednost k wojskowych.
Dnia 29 sierpnia 1939 ogłoszono powszechną mobilizację, którą jednak wstrzymano, a następnie dnia 30 sierpnia ponownie ogłoszono.
Wstrzymany został ruch kolejowy do Niemiec, rodziny urzędników państwowych ewakuowano w głąb kraju. Urzędnicy państwowi otrzymali 3 miesięczne uposażenie w gotówce.
Władze administracyjne zarządziły na dzień 1 września 39 pobór koni i środków przewozowych, Posterunek Policji Państwowej wzmocniono przez powołanie starszych rezerwistów. Aresztowany został Niemiec G.Kusk pod zarzutem siania wrogiej propagandy.
W dniu 31 sierpnia 1939 mniejszość niemiecka dokonywała powszechnych zakupów środków żywnościowych, jak mąka, cukier, drożdży i innych przypraw do wypieku ciasta, przygotowując się do wypieku na przyjęcie wojsk niemieckich. Snać były dobrze poinformowane, kiedy nastąpi napad na Polskę.
Dochodziły wiadomości, że na pogranicze polskie zbliżają się masy zmotoryzowanych oddziałów wojsk niemieckich, co każdej nocy zdradzał ogromny szum silników i zgrzyty łańcuchów czołgów. Kładziono się wieczorem na spoczynek nocny, w przeświadczeniu że nazajutrz rozpęta się wojna.

Rozdział VI.

Wybuch wojny - okupacja hitlerowska od 1.09.1939 do 27.01.1945.

1939 W piątek, dnia 1 września 1939 o godzinie 4,45 wojska niemieckie bez wypowiedzenia wojny napadły na Polskę. Lotnictwo niemieckie bombardowało większe miasta i ośrodki lotnictwa polskiego nawet już od godziny 4.15. Ludność polska z nad granicy ewakuowała się masowo. Do Miasteczka wkraczały wojska niemieckie wszystkiemi drogami, głównie jednak szosą od strony Grabówna. Prowadził takowe Niemiec Wilhelm Tonnenburg, który przed wybuchem wojny uszedł do Niemiec. Rolnik Józef Kufel z Brzostowa, wracając do domu szosą, został ostrzeliwany przez zbliżający się do Miasteczka oddział wojsk niemieckiej. Kufel, posiadając karabin wojskowy, oddał do zbliżającego się oddziału wojsk niemieckich kilka strzałów, zbiegł i przez cały cały okres wojny ukrywał się w Bydgoszczy. Kilku żołnierzy Straży Granicznej w Kaszorach, nie zdążywszy się wycofać na most Czamocińskiego, przeprawili się wpław przez Noteć, posiliwszy się poprzednio u rolnika Franciszka Mandelkiego w Brzostowiczach.

Ludność niemiecka owacyjnie witała wkraczające oddziały wojsk niemieckich, racząc ich obficie jadłem i napojami. Flagi niemieckie ze swastyką tygodniami wisiały na budynkach niemieckich.
Wkrótce zjawił się w Miasteczku Herbert Vorkoeper, który latem uszedł do Gdańska i przeszedł tam odpowiednie przeszkolenie, zorganizował w Miasteczku tak zwany "Selbschutz".

1939 "Selbstschutz" składał się głównie z młodych Niemców, był uzbrojony i w asyście żołnierzy dokonywał rewizji w mieszkaniach Polaków, poszukując broni. Polakom skonfiskowano radioodbiorniki i przydzielono takowe Niemcom. W mieszkaniu Bolesława Krotoskiego zabrano sztandar Towarzystwa Weteranów i Powstańców Wielkopolskich. Jeszcze w wrześniu 1939 dokonywano masowych aresztowań wśród ludności polskiej, osadzając aresztowanych w piwnicy Nadleśnictwa w Grubównie, gdzie aresztowanych katowano w nieludzki sposób. Jako pierwsi zostali aresztowani: J.Dziadosz Jan, E.Kopydłowski Wojciech, S.Jurek Stanisław, A.Zegel Alfons, B.Zołocki Franciszek, C.Buś Jan, W.Jurek Bernard i inni. Trzech ostatnich zwolniono, pozostałych przewieziono do obozów koncentracyjnych.
Władze niemieckie dokonywały samowolnego zabierania własności u Polaków, co szczególnie działo się w Brzostowie, zabierając inwentarze żywy, maszyny i narzędzia rolnicze pp. Sklepy polskie przeszły bez odszkodowania w ręce niemieckie, a w gospodarstwach rolnych Polaków wyznaczono tak zwanych "Treuhanderów" którzy nadzorowali gospodarstwo.
Już w krótce po wkroczeniu wojsk niemieckich, rugowano Polaków z lepszych mieszkań, dokonano konfiskaty mebli, które przydzielono Niemcom wzgl.wywieziono z terenu miasta. Ksiądz wikary Kazimierz Nowicki, który w dniu wybuchu wojny uszedł w głąb kraju, w dniu 15 września 1939 został w drodze powrotnej aresztowany i rozstrzelany pod Gniezdnem. Zniszczono wszystkie krzyże i figury przydrożne.
Polaków wykluczono z ochotniczej Straży Pożarnej. Pod koniec października aresztowano księdza prob.Feliksa Wiedbah wymieniony zginął bez wieści. Został przypuszczalnie zamordowany w Katerku. W październiku 1939 nastąpiła konfiskata mienia ruchomego u Polaków. Opisano szczegółowo cały dobytek i pod groźbą kary nie wolno takowy usuwać. Wydano zakaz używania języka polskiego w miejscach publicznych. Nawet w kościele kależnu nie było wolno słuchać spowiedzi w języku polskim, o czym głosiły wywieszki nad konfesjonałem. Polacy byli zobowiązani kłaniać się wszystkim umundurowanym Niemcom, a nie stosujących się do tego, bito z miejsca po twarzy. Celowaliwx w tym członkowie młodzieży tak zwanego "Arbeitsdienstu" który kwaterował w pałacu w Brzostowie. W dniu 11 listopada 1939 aresztowano około 20 Polaków jako zakładników, zagrażając, że w wypadku jakich wystąpień ze strony Polaków w tym dniu, zakładnicy zostaną rozstrzelani. Arbeitsamt zarządził rejestrację Polaków pozostających bez pracy. Stopniowo Polaków kierowano do prac w lesie wzgl.do prac przy drogach publicznych. Polakom potrącano 30% podatek na pokrycie powstałych szkód wojennych. Urzędował burmistrz od pierwszych dniach września

1940 Burmistrz Neumann, człowiek już starszy wiekiem został odwołany, a na jego miejsce przybył z Rzeszy Walter Flathner, bardzo wrogo ustosunkowany do Polaków. Notoryczny alkoholik, pod wpływem alkoholu często się awanturował. Sekretarzem biura miejskiego był renegat Józef Guziński, kiedyś polskim urzędnik celny, ożeniony z Niemką, jednak do Polaków odnosił się poprawnie.

1940 Z początkiem roku 1940 wprowadzano stopnie zniżki na podstawowe artykuły żywnościowe, jak chleb, mięso, masło, margarynę, tłuszcze wszelkiego rodzaju, cukier, marmeladę, jaja, mleko, ziemniaki, odzież, obuwie, tytoń, itd. Przydziały dla Polaków były znacznie mniejsze i o gorszej jakości.
W połowie kwietnia 1940 aresztowano porze nocnej następujących Polaków: 1. Jan Pawlicz, 2. Franciszek Nellak, 3. Józef Laska, 4. Maria Nellak, 5. Feliks Kurowski, 6. Zofia Kurowska, 7. Narcyli Nowak. Zwolniono jedynie Zofię Kurowską, zaś pozostałych przeniesiono do obozów koncentracyjnych.
W połowie kwietnia 1940 podoficer zawodowy 61 Pułku Piechoty Leon Gruse wraz z pięnastoletnią Zbigniewem Barem z Kiełtaczka, posługując się podrobionemi dowodami zaryzykowali ucieczkę do Węgier, by stąd dostać się do Francji do Armii generała Sikorskiego. Bar przy pomocy Konsulatu Polskiego na Węgrzech dostał się do Francji, następnie do Anglii i zginął śmiercią lotnika w drodze powrotnej z Warszawy. Gruse natomiast już nie miał możności przedostania się i przeszedł cały okres wojny pozostając na Węgrzech.
Z końcem kwietnia 1940 aresztowany został ks. proboszcz Karol Olitzel z Krostkowa. Wymieniony obsługiwał tut. parafię. Skazany przez sąd niemiecki na karę więzienia, po zwolnieniu z więzienia, zabrany został przez Gestapo i tam zmarł.
Pod koniec lata 1940 zorganizowano w Kiełtaczku w spichrzu tartacznym obóz jeńców wojennych-wojsk angielskich. Wymienionych zatrudniano przy kopaniu rowów odpływowych na łąkach nadnoteckich.

1941 W połowie czerwca 1941, krótko przez najazdem wojsk hitlerowskich na Rosję, aresztowano kupca Olszewskiego Bilockiego. Po stosunkowo krótkim pobycie w Gestapo w Bydgoszczy został zwolniony.
Dnia 22 czerwca 1941 najazd wojsk niemieckich na Związek Radziecki.

1942 Wiosną 1942 r. Gauleiter Foerster w Gdańsku wydał odezwę do ludności polskiej, wzywając o składanie wniosków o zaliczenie do niemieckiej listy narodowościowej. Jednocześnie wszczęto propagandę zastraszania, grożąc na wypadek odmowy, rozstrzeleniem, zamieszczaniem w obozach koncentracyjnych, rugowaniem z mieszkania itp. Sporo ilość Polaków została zaliczona do tak zwanej III grupy listy narodowościowej niemieckiej i następnie wcielona do armii hitlerowskiej.
W lipcu 1940 władze okupacyjne zarządziły konfiskatę książek i obrazów o napisach polskich. Takowe zabierano przy pomocy członków organizacji hitlerowskich i złożono do szkoły przy ulicy Kaczawickiej z przeznaczeniem na makulaturę.
Z transportu kolejowego na szlaku Białośliwie-Kiełtaczko-Kaczory z pociągu zbiegła pewna ilość jeńców radzieckich. Na terenie wsi Arentowo zastrzelono 2 jeńców, których następnie pochowano xxxxxxxxxxxx w polu obok cmentarza katolickiego.
Władze okupacyjne dokonały konfiskaty dzwonów kościelnych. Z kościoła katolickiego zabrano trzy największe dzwony, zaś z kościoła ewangelickiego zabrano jeden dzwon. Zabrano również metalowe ogrodzenia grobów z cmentarza katolickiego.

[illegible]

[illegible] w obliczu nieuchronnej klęski, [illegible] 1945 wydała rozkaz [illegible] palących. [illegible] zimnem, głodem, [illegible] (mężczyzn i kobiet) [illegible] [illegible] 13 stycznia 1945 [illegible] zajęcia [illegible] i kierowane były drogą polną przez Jaśkowice itd do Siły. Przejazd z Grabówna przez Bilczowe był już z uwagi na zniszczenie zakazany. [illegible] wieszano na [illegible] zakładników polaków, których osadzono w [illegible] Kijakiż. Po kilku dniach [illegible] zwolniono, [illegible] zmuszeni [illegible] w [illegible] miejscowości.

Dnia 20 stycznia 1945 ludność niemiecka otrzymała rozkaz przygotowania się do ewakuacji z Wiedlisk. Polacy pierwotnie również mieli podlegać ewakuacji, jednym nakazem tem uchylono. Kolej wywoziła ewakuowanych z terenu Niemiecko na otwartych platformach. [illegible] tak że były liczne wypadki śmierci zwłaszcza małych dzieci [illegible] zmarzniętych. Z Wiedlisk wyjechali przede wszystkim Niemcy, pozostały głównie [illegible] rodziny. Dzień 19 do 22 stycznia 1945 r. Dnia 24 stycznia do Wiedlisk przyszły oddziały wojsk niemieckich, mając zadanie przeszkodzenia wrogu. W dniu 25 stycznia części niemieckich wojsk [illegible] dotarła do wsi [illegible], kiedy [illegible] się placówka wojsk niemieckich, pod dowództwem [illegible] niemieckiego. Placówka wdała się w potyczkę i została [illegible] [illegible] czołówki przeciwnika. Poległo ponad 25 żołnierzy niemieckich, podobno tylko jeden żołnierz zdołał się uratować. Wojska niemieckie wycofało się natychmiast w kierunku Siły. Polskich żołnierzy niemieckich po wkroczeniu wojsk radzieckich [illegible] natychmiast w [illegible] w Wiedliskach na [illegible] przy szosie Grabówno-Wiedlisko. Zasłoczewskie polskie [illegible] spokojne i radzieckie [illegible] wkroczeniu wojsk radzieckich.

Przepisano w oparciu o [illegible]

Biblioteczka Krajeńskiego, [illegible] lata 1971-2, [illegible] 1945r

Biblioteczka Krajeńskie, dnia 26 stycznia 1982r

Czesław Mikołajewski
autor monografii.

Załącznik

Wykaz imienny

osobistych, zamordowanych i zmarłych w obozach koncentracyjnych w okresie od dnia 1.9.1939 do 27.01.1945 z terenu miasta Jak i osi przynależnych do gminy Miasteczko Krajeńskie.

Lp.	Nazwisko i imię	Miejscowość	Czas
1.	Pawecki Józef	Miasteczko	poległ 1939
2.	Łyczak Franciszek	j/w	j/w
3.	Ks. prof. Wiedhöft Feliks	j/w	zamordowany 19.9
4.	Kowalik Powicki Kazim.	j/w	j/w
5.	Konkol Kiemeńo	j/w	j/w
6.	Urbański Zdisław	j/w	j/w
7.	Koniakiewicz Aleks.	j/w	j/w
8.	Tomek Karceli	j/w	zmarł w obozie konc.
9.	Nellek Franciszek	j/w	j/w
10.	Kurowski Feliks	j/w	j/w
11.	Kopydłowski Wojciech	j/w	j/w
12.	Dziadosz Jan	j/w	j/w
13.	Biórkowski Jan	j/w	zmarł na polach przyfrontowych
14.	Budke Paweł	j/w	poległ jako lotnik w Anglii
15.	Wer Zbigniew	j/w	poległ jako lotnik nad Jugosławią
16.	Kurek Stanisław	j/w	zmarł w ob.koncentr.
17.	Kendelka Bernard	j/w	poległ jako podof.zaw. w Krośnie
18.	Zierek Piotr	j/w	zmarł na skutek wypadku podczas ewakuacji 1939
19.	Schroeder Rudolf	j/w	zginął podczas ewakuacji 1939
20.	Przedniewicz Zbigniew	j/w	j/w
21.	Domzer (Dämzer) Stef.	j/w	j/w
22.	Zawistowski Franc.	Krzeczkowo	poległ 1939
23.	Zawistowski Stanisław	j/w	j/w
24.	Gano Franciszek	j/w	zamordowany 1939
25.	Zawistowski Michał	j/w	zmarł w gestapo Bydgoszcz
26.	Krzyżaniak Józef	j/w	j/w
27.	Grzybek Roman	j/w	j/w
28.	Kruczec Michał	j/w	zginął obóz Potulice
29.	Kruński Ignacy	j/w	j/w
30.	Kruński Stanisław	j/w	j/w
31.	Sasinska Ludwika	j/w	j/w
32.	Kiriecki Czesław Wojc.	j/w	j/w
33.	Mikołajewski Paweł	Wólko	poległ 1939
34.	Skarwecki Ludwik	j/w	j/w
35.	Skarwecki Florian	j/w	j/w
36.	Strejny Michał	j/w	zamordowany
37.	Lipowski Wiktor	j/w	zmarł w ob.konc.
38.	Kopydłowski Franciszek	Grabienno	poległ 1939
39.	Jędrec Franciszek	j/w	j/w
40.	Mrotek Alfons	j/w	j/w
41.	Stamborski Benedykt	j/w	j/w
42.	Schwanke Reinz	j/w	j/w
43.	Sała Paweł	j/w	zginął obóz Potulice
44.	Mrotek Bernard	j/w	zmarł ob.konc.
45.	Tomek Józef	j/w	j/w
46.	Nordyk Klemens	j/w	j/w
47.	Nowak Seweryn	j/w	j/w
48.	Mrotek Antoni	j/w	j/w
49.	Pałczyński Stefan	j/w	zginął w obozie

Lp.	Nazwisko i imię	Miejscowość	Uwagi
51.	Prem Tomasz	Skalniec	poległ 1939
51.	[illegible] Józef	j/w	poległ 1939
52.	Kufel Andrzej	Trzebno	poległ 1939
53.	Paprzycki Andrzej	j/w	zamordowany 1939
54.	Strzelecki Edward	j/w	j/w
55.	Koczan Stanisław	j/w	j/w
56.	Siatrzeń Edward	j/w	zginął w ob.konc.
57.	Pokrzypczak Kazimierz	j/w	poległ 1939
58.	Nelz Antoni	Kolinie	zginął w ob.konc.
59.	Jonichiera Roman	Trzebno	zginął w obozie
60.	Koch Franciszek	j/w	zginął w ob.konc.
61.	Hoffman Jan	j/w	j/w
62.	Hilz Jan	j/w	j/w
63.	Nowczyk Aleksiczy	Kościelna Wsi	zginął w Gestapo
64.	Kulik Henryk	Trzebno	poległ 1939
65.	Sikiera Jan	Trzebnica	zginął w Gestapo
66.	Kulik Henryk	j/w	zginął w ob.konc.
67.	Pona Maciej	j/w	poległ 1939
68.	Kulczyński Walenty	j/w	zamordowany 1939
69.	Wolyra Ryszard	Brzostowa	zginął podczas ewak. 1945
70.	Depczyński Stefan	j/w	j/w
71.	Inż. Rock Bolesław	Trzebnica	poległ przypuszcz. [illegible] Krzyż.44

Sporządzono w oparciu o monografię
Miasteczka Krzelskiego z lata 1474 do 26.01.1945r

Miasteczko Krzelskie, dnia 26.01.1986

(Czesław Mikołajewski)

Dopisek

W armii niemieckiej polegało w okresie wojny 1939 do 1945 ogółem 27 mieszkańców Miasteczka Krzelskiego, w tym również mieszkańcy Miasteczka Huty i Brzostowicy. Imienny wykaz znajduje się w archiwie monografii.
Ilość poległych z okolicznych wsi wchodzących w skład Byłej Gminy Miasteczko Krzelskie nie zdołano ustalić.

Czesław Mikołajewski

Załącznik

Wykaz imienny

Mieszkańców Miasteczka Krajeńskiego ewakuowanych w roku 1939 do miejscowości Drużkopol b.woj.wołyńskie, a po zajęciu tych terenów w wrześniu 1939 przez wojska radzieckie, zostali przez władze radzieckie ewakuowani w głąb Rosji, gdzie zmarli. Powyższe ustalono na podstawie oświadczeń świadków i członków rodzin, za wyjątkiem wymienionego pod lp.6, co do którego istnieje przypuszczenie co do zmarłych tamże.

1. Bilińska Szczepan, nauczyciel urzędu celnego Miasteczka.
2. Bilińska - żona w/w
3. Kapel Tadeusz - dozorca celny
4. Kapel - żona w/w
5. Przybysz Wincenty urzędnik celny
6. Kulczewiak Jan - urzędnik kolejowy
7. Kosztyczka - imię nieznane, córka urzędnika kolej.
8. Glaczarski - imię nieznane, syn nauczyciela poczty.

Sporządzono w oparciu o zeznania monografii Miasteczka Krajeńskiego za okres lat 1474 do 26.01.1945r.

Miasteczko Krajeńskie 16 stycznia 1990

(czart. Miasteczka Krajeńskiego)

Załącznik Nr.2

K A Z

mieszkańców Kiełtecznej Grodzkiej ewakuowanych w okresie 1939r w ramach ewakuacji urzędników państwowych i ich rodzin na teren województwa. Stąd, po zajęciu tych terenów przez rodzin ołie, zostali w późniejszym okresie przesiedleni [illegible] obozów i [illegible] zginęli

1. Bilińska Szczepan, naczelnik urzędu celnego Kiełtecznej
2. Bilińska - żona w/w
3. Legal Tadeusz - dozorca celny
4. [illegible] - żona w/w
5. Kolesewicz Jan - urzędnik kolejowy
6. Kozłowska, imię nie znane - córka urzędnika kolejowego
7. Bilińska, imię nie znane - córka naczelnika poczty

Ponieważ ustalono na podstawie oświadczeń świadków i członków rodzin w/w którzy w ramach repatriacji powrócili do Polski.

Nie wrócił do swej rodziny w ramach czku Kr. urzędnik celny Wincenty Przybysz, co do którego istnieje przypuszczenie że zginął w Rosji.

Sporządzono w oparciu o zapisy w meldunek fili Kiełtecznej Gr.

Kiełtecznej Grodzkiej dnia 6 marca 1990r

[illegible]

(zastępca w [illegible] jarski)

BIBLIOTEKA PUBLICZNA w Kiełtecznej Grodzkiej